

EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ – DIMENSIUNE A EDUCAȚIEI CONTEMPORANE

Corina CACE*, **Camelia STĂICULESCU**

**Academia de Studii Economice, București (România)*

Departamentul pentru Pregătirea Personalului Didactic, București (România)

The modern society is a dynamic one characterized by diversity and change. The contemporary society approaches more and more the issue of living “together”. We belong to different ethnic groups, to different religious cultures, to different linguistic cultures and cohabiting within this diversity is a must.

The intercultural education approaches education from the perspective of cultural diversity and refers to the phenomenon of cultural interaction between people, cultures, religions, speakers of different languages, people with different conceptions and opinions etc.

Intercultural education is on the one side a description of reality and on the other side a desirable state of facts.

Societatea modernă este una dinamică, caracterizată prin diversitate și schimbare. În societatea contemporană este abordată din ce în ce mai mult problema conviețuirii „împreună”. Aparținem unor grupuri etnice diferite, culturi religioase și lingvistice diferite, iar conviețuirea în această diversitate este o necesitate.

Educația interculturală abordează educația din perspectiva diversității culturale și se referă la fenomenul de interacțiune culturală dintre oameni, culturi, religii, vorbitori de limbi diferite, oameni care au concepții și opinii diferite etc.

Educația interculturală este, pe de o parte, descrierea unei realități, iar pe de altă parte, o stare de fapt dezirabilă.

Educația interculturală este o educație a relațiilor interpersonale care implică membri ai unor culturi diferite. Obiectivele acestui tip de educație sunt:

- creșterea eficienței relațiilor interculturale;
- mărirea gradului de toleranță și acceptare față de cei diferiți;
- pregătirea persoanelor pentru a percepe, a accepta și a respecta diversitatea pentru medierea raporturilor sociale.

Diferențele se pot întâlni în diverse registre:

- limbă de comunicare;
- religie;
- practici sociale de comunicare;
- moduri de relaționare;
- vestimentație;
- obiceiuri alimentare;
- petrecerea timpului liber;
- tradiții, norme, obiceiuri practicate;
- aspectul fizic și diverse dizabilități etc.

Spectrul larg al diversităților atrag după sine, din partea indivizilor, reacții complexe de natură cognitivă, afectivă, comportamentală în interacțiunea cu alți indivizi percepuți ca diferiți.

Educația interculturală presupune realizarea sa într-un mediu social divers, în care se întâlnesc manifestări culturale diverse.

Valorile care derivă din educația interculturală (toleranța, deschiderea, acceptarea diferențelor, înțelegerea diversității etc.) se construiesc în personalitățile celor educați prin eforturi susținute și sistematice. Diferențele trebuie privite ca surse ale dezvoltării personale și comunitare și nu ca sursă de pericol, disconfort, tensiuni etc.

Educația interculturală este caracterizată prin interacțiune, schimb, comunicare, cooperare, depășirea barierelor culturale, solidaritate, încredere, respect reciproc.

Interculturalismul implică înțelegerea, aprecierea și valorizarea culturii proprii, dar și respectul pentru cultura celorlalți, pentru valorile, obiceiurile, tradițiile etc. acestora.

Educația interculturală este văzută în acest context ca fiind una de bază pentru a aborda diferențele culturale atât de ordin cultural (valori, principii, cutume etc.), cât și de alt gen (diferența de sex, diferențele sociale, economice etc.). Aceasta abordează educația din perspectiva educației pentru toți, în spiritul recunoașterii diferențelor ce există în interiorul unei societăți.

Educația interculturală este o dimensiune a educației din perspectivă mondială (alături de alte forme ale educației: pentru dezvoltarea durabilă, pentru drepturile omului, pentru pace, pentru respectarea și protejarea mediului) care se sprijină pe valori:

- democratice: libertate, dreptate, egalitate, pace;
- interculturale: pluralism, toleranță, deschidere către ceilalți și responsabilitate;
- ale deschiderii către lume: solidaritate, cooperare și angajare.

Termenul de educație interculturală este un concept în dezvoltare, abordat în cercetări științifice de aproximativ un deceniu. Cercetările întreprinse au vizat în special identificările mijloacelor de integrare socioșcolară solicitate de un număr în creștere de elevi de origine imigrantă.

Definiții ale educației interculturale

Educația interculturală „vizează ca educația să formeze persoane capabile să aprecieze diversele culturi, care se stabilesc într-o societate tradițională și deci să accepte să evolueze în contact cu aceste culturi pentru ca această diversitate să devină un element pozitiv, care să îmbogățească viața culturală, socială și economică a mediului” (Cucoș C. *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. - Iași: Polirom, 2001).

Educația interculturală „desemnează orice efort sistematic vizând să dezvolte la membrii grupurilor majoritare ca și la cei ai celor minoritare:

- o mai bună cunoaștere a situației culturii în societățile moderne;
- o mai mare capacitate de a comunica între persoane de diferite culturi;
- atitudini mai bine adaptate contextului diverselor culturi și grupurilor dintr-o societate dată, grație, în special unei mai bune înțelegeri a mecanismelor psihosociale și a factorilor sociopolitici susceptibili de a stăpâni xenofobia și rasismul;
- o mai bună capacitate de a participa la interacțiunea socială, creatoare a identităților și a umanității comune” (Fernard Ouellet, Universitatea Sherbrooke).

„**Educația interculturală** vizează o abordare pedagogică a diferențelor culturale, strategie prin care se iau în considerație specificitățile spirituale sau de alt gen (diferența de sex, diferența socială sau economică etc.), evitându-se, pe cât e posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi sau, și mai grav, tendințele de atomizare a culturilor. Abordarea interculturală (...) nu este o nouă știință, nici o nouă disciplină, ci o nouă metodologie ce caută să integreze, în interogația asupra spațiului educațional, datele psihologiei, antropologiei, științelor socialului, politicii, culturii, istoriei” (Cucoș C. *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. - Iași: Polirom, 2001).

Interculturalismul implică înțelegerea, aprecierea și valorizarea culturii proprii la care se adaugă respectul bazat pe o informare autentică și pe construirea curiozității față de cultura etnică a celuilalt.

Interculturalitatea este un proces ce se produce la intersecția dintre culturi, nefiind un scop în sine, dar care poate deveni o finalitate atunci când sunt sesizate transformările nefirești sau comportamentele nefaste la acest nivel de intersecție a culturilor.

Perspective asupra educației interculturale

1. Una dintre perspectivele din care a fost abordată educația interculturală este cea a **soluției la conflicte**: economice, istorice, sociale etc. care au în subsidiar o componentă culturală. S-a considerat că lipsa de comunicare de ordin spiritual generează și întreține celelalte stări conflictuale și de tensiune. Una dintre condițiile pentru detensionarea acestor stări conflictuale constă în identificarea și întreținerea unor linii de comunicare spirituală.

Educația interculturală poate fi abordată, din perspectiva conflictelor ca **soluție la intoleranță, rasism, xenofobie** și poate fi un instrument deosebit de util în combaterea acestora. Prin educarea populației în spirit intercultural se evită tendințe de dispreț, neacoperire a punctelor de vedere diferite, a valorilor, comportamentelor, tradițiilor etc. diferite. Privit din această perspectivă, interculturalismul, este instrument pentru promovarea egalității de șanse, a respectării drepturilor omului, a dezvoltării democrației.

Rasism – ideologie care promovează superioritatea unei rase în comparație cu alta, militând pentru conservarea și necontaminarea rasei considerate privilegiată. Este o formă de justificare greșită a segregărilor și diferențierilor.

2. O altă abordare a interculturalului este cea din perspectiva **raportului dintre cultura dominantă și subculturile diferitelor grupuri** care conviețuiesc în același spațiu, respectă și transmit valorile de bază ale culturii dominante.

În această abordare trebuie să plecăm de la aprecierea conform căreia cultura este un fenomen dinamic care se reconstruiește permanent, pe baza experiențelor diferite ale generațiilor. Într-o cultură coexistă numeroase alte subculturi, cultura fiind rezultatul integrării dinamice dintre cultura dominantă și diferitele subculturi. Subcultura poate reprezenta grupuri precum:

- minorități etnice;
- grupuri cu credințe religioase diferite de cele ale majorității;
- oameni cu nevoi speciale (ex. persoane cu dizabilități);
- oameni care practică o anumită meserie;
- oameni care lucrează în aceeași instituție;
- membrii unei generații etc.

Se consideră că grupul etnic de referință este cel care îi furnizează individului suportul pentru socializare, suportul psihologic pentru propria dezvoltare într-un context social în care societatea este puternic dezvoltată și controlată de către un grup etnic dominant. Astfel, școala trebuie să se adapteze realității, să conceapă experiențele de învățare, programele analitice ar trebui structurate astfel încât să interpreteze evenimentele din perspectivele etnice ale unui grup etnic.

Etnia are înțelesuri multiple:

- descrie cum sunt definiți, diferențiați, organizați și etichetați oamenii ca membri ai unui grup, ca urmare a caracteristicilor fizice sau culturale comune;
- reper pentru un sistem de credințe, valori, practici împărtășite de cei care se percep ei înșiși ca făcând parte dintr-un grup;
- sentimentul de atașament pe care o persoană sau un grup îl resimte față de o moștenire culturală comună.

Sunt două aspecte majore care trebuie abordate aici: asimilarea și integrarea socială în societățile multicultural. Practicile asimilaționiste prin care indivizii (mai ales imigranții) sunt integrați în societățile dominante sunt surse de conflicte interetnice.

Asimilarea – este un proces unidirecționat prin care noii veniți sunt înglobați în societatea-gazdă prin adoptarea limbii, obiceiurilor, valorilor și, în final, a modului de viață a grupului dominant. Individul sau grupul este absorbit de grupul dominant, identitatea culturală fiind înlocuită cu ce a grupului dominant.

Integrarea – proces multidimensional care are extindere în plan social și politic, cultural.

Integrarea presupune unificarea și fuziunea a două sau mai multe grupuri umane, păstrându-și poziții echitabile din punct de vedere sociopolitic. În urma integrării va lua naștere o cultură nouă și nu o asimilare forțată a uneia de către cealaltă.

Asimilarea se manifestă mai ales în cadrul instituțiilor școlare care are rolul de a socializa indivizii într-o cultură comună, ce adoptă o atitudine de neutralitate etnică. Atașamentul etnic al elevilor săi este lăsat pe seama altor instituții precum: biserica, organizațiile comunitare, mass-media etc. Ideologia educației asimilaționiste afirmă că stilul învățării este universal. Rezultatele practicilor educaționale bazate pe această concepție nu sunt tocmai încurajatoare. La elevii aparținând diverselor etnii întâlnim aspecte precum: rezultate școlare slabe, abandon școlar, nivel de școlarizare mic (care are efecte majore în încadrarea în muncă, asupra nivelului de trai), atitudini și comportamente agresive, negativiste etc. Soluția ar putea fi adaptarea școlii la necesitățile educaționale ale elevilor și nu adaptarea acestora la instituție.

Atitudinea asimilaționistă pleacă de la premisa că este bine ca o minoritate culturală să se dizolve, să-și piardă specificul prin integrare până la desființare în coordonatele grupului de primire. Asimilaționismul nu neagă ideea că există diferențe semnificative între culturi sau etnii, dar tinde să înțeleagă etnicitatea și specificitatea ca pe ceva trecător sau spontan în interiorul unei lumi în continuă schimbare.

Educația interculturală este aceea care susține integrarea socială a grupurilor minoritare „în mod pașnic”, fără ca acestea să fie nevoite să renunțe la propria identitate. În cadrul unor culturi de tip „mozaic” tot mai întâlnite astăzi, orice grup sociocultural poate contribui la îmbogățirea vieții comunitare prin schimb de elemente identitare, prin dialog și implicare a tuturor membrilor comunității multiculturale.

3. Educația interculturală din perspectiva **conturării identității personale** pleacă de la constatarea că persoanele intră în contact unele cu altele. Întreținerea relațiilor sociale poate fi destul de dificilă însă pentru că trebuie să înțelegi moduri diferite de gândire, de simțire, de acțiune. Oamenii pot dezvolta strategii diverse în relațiile interpersonale: fie asumarea relațiilor și deschidere față de alții fie, retragere în sine, apărarea identității și culturii personale.

Identitatea apare ca rezultat al interacțiunii dintre dimensiunea socială și cea individuală a ființei umane. Identitatea este o structură complexă, aflată într-o continuă reconstruire, pe tot parcursul vieții. Identitatea unei persoane se creează prin interacțiunea cu alții, prin diferențiere și delimitare implicând o combinație de elemente:

- modul cum ne privim noi înșine, propria imagine despre noi;
- modul cum ne comportăm și prin care ne vor cunoaște cei din jur;
- modul în care suntem percepuți de cei din jur;
- modul în care suntem tratați de cei din jur.

O persoană, un grup social, o comunitate poate avea mai multe identități în același timp, anumite roluri sociale, stiluri de viață, manifestări colective etc.

Educația interculturală din perspectiva identității personale abordează atât dezvoltarea umană pentru recunoașterea valorii proprii, dar și respectul pentru diversitate, valorizarea diverselor culturi.

4. Educația interculturală din perspectiva **deschiderii către valorile multiple**

Educația din această perspectivă vizează în esență integrarea individuală într-o lume polimorfă și dinamică. Acest demers formativ contribuie la dezvoltarea individualității prin valorizarea unor trăsături particulare, unice care trebuie recunoscute și dezvoltate și care vine în sprijinul societății asigurându-i coerența, solidaritatea și funcționalitatea.

Putem vorbi, în acest caz, de *educație multiculturală*.

Educația multiculturală este menită să clarifice identitatea etnică a unei persoane și să promoveze aprecierea celorlalți, să reducă prejudecățile și stereotipurile și să promoveze pluralismul cultural și participarea egală în instituțiile sociale.

În literatura de specialitate întâlnim diferențieri ale termenilor de *multiculturalitate* și *interculturalitate* din perspectiva grupurilor sociale care conviețuiesc într-un spațiu comun.

Multiculturalitatea face trimiteri la un spațiu social larg în care diverse grupuri socioculturale trăiesc într-un spațiu fizic comun fără să își propună în mod explicit să comunice și să coopereze, fără să își propună în mod intenționat și planificat relații strânse de schimb și cunoaștere reciprocă. Societățile multiculturale sunt mai degrabă realități date în care oamenii care aparțin diferitelor grupuri intră în contact doar întâmplător sau atunci când situațiile concrete o impun. Toleranța grupurilor este una de tip pasiv, multe culturi conviețuiesc în același spațiu fără a avea conflicte.

Comunitățile interculturale sunt grupuri culturale, etnice, religioase etc. care trăiesc în același spațiu, întrețin relații deschise de interacțiune, schimb și recunoaștere mutuală, respectând tradițiile, valorile și modurile de viață ale fiecăruia. Interculturalitatea se realizează la nivelul concret al individului, la experiența diversității culturale pe care o trăiește. Contactele și schimburile interculturale nu sunt programate, ci se realizează prin interacțiunile sociale frecvente.

5. Educația interculturală din perspectiva **identității culturale a grupurilor sociale**

Grupurile sociale sunt dinamice, vin în contact unele cu altele. Pe baza acestor interacțiuni pot apărea fenomene de împrumut ale unor conduite, valori de către un grup de la un alt grup cu care vine în contact, fenomen denumit de specialiști *aculturație*. Gradul de aculturație este influențat de:

- nivelul și amplitudinea educației formale (ani obligatorii de școală);
- extensia câmpului de interacțiuni sociale și de muncă;
- vârsta la care se intră în relație cu grupurile culturale diferite;
- statutul socioeconomic al persoanelor care fac parte din grupuri etc.

Aculturația poate împrumuta caracteristici patologice când un individ sau un grup, aflat între două culturi diferite sau contradictorii, se simte respins nu atât de noua cultură, cât mai ales de propria sa cultură. Alex Mucchielli subliniază că în acest context pot apărea crize de identitate culturală, cu repercusiuni importante asupra indivizilor în cauză sau asupra colectivităților din care fac parte. Se poate vorbi de un *stres al aculturației* materializat prin anxietate, depresie, sentimente de marginalizare și excludere, identitate confuză, boli cu manifestări psihosomatice. Studiile transculturale au încercat să identifice factorii care favorizează apariția stresului acultural (Cf. Berry, 1992):

- modalitățile de aculturație (prin integrare, asimilare, segregare, marginalizare);
- fazele aculturației (contact, conflict, criză, adaptare);
- natura societății dominante (multiculturală sau asimilaționistă, cu prejudecăți sau cu discriminare deschisă);
- caracteristicile grupului aculturat (vârsta, statutul, suportul social);
- caracteristicile aculturației la nivel individual (atitudinal, comportamental, afectiv).

Contextul social al apariției educației interculturale

În Europa preocuparea privind educația interculturală a apărut în urma unor fenomene sociale manifestate pregnant în ultimul secol:

- migrațiile internaționale din fostele colonii ale țărilor dezvoltate (Anglia, Franța) care s-au confruntat cu venirea populației din aceste zone în țările care dețineau coloniile (ex.: Franța se confruntă și astăzi cu fenomene sociale generate de acest fenomen al migrației – vezi revoltele populației imigrante din suburbiile Parisului din anul 2006);

Migrația este procesul de deplasare a unui individ sau a unor indivizi dintr-o țară în alta din rațiuni politice, sociale sau economice.

Emigrația este plecarea dintr-un spațiu în altul.

Imigrația este procesul de instalare a noilor veniți în noua țară.

- circuitul accelerat al informațiilor prin dezvoltarea canalelor de transmitere ale acestora (telefonie, Internet);
- construirea unei noi unități economice în plan european care conduce la regândirea demersului educațional.

Ultimii 20 de ani a adus Europa și în fața altor provocări. Schimbările sociopolitice din țările sud-est europene au generat alte fenomene sociale:

- migrația accentuată a populației din țările foste comuniste în țările vest-europene mai bine dezvoltate;
- izbucnirea unor conflicte interetnice în țări din sud-estul Europei: Afganistan, Kosovo;
- extinderea Uniunii Europene;
- apariția unor acte teroriste cu repercusiuni asupra populației (Anglia, Spania).

Fenomene precum libera circulație a cetățenilor, utilizarea mijloacelor de comunicare în masă și a mijloacelor multimedia (telefoane mobile, Internet, poștă electronică etc.), precum și fenomenul migrației a condus la societăți „mozaic” în care elementele culturii „autohone” se îmbină cu aspecte culturale ale altor grupuri.

Toate acestea aduc noi provocări sistemelor educaționale.

Originea termenului de educație interculturală

Educația interculturală își are originea în noțiunea de cultură care în esență înseamnă:

- mituri, norme, valori;
- obiceiuri și tradiții;
- moduri diferite de a face diverse lucruri;
- comportamente și atitudini diferite.

Cultura se manifestă în relațiile dintre membrii unei societăți sau grup social ori în relațiile acestora cu membrii altor grupuri socioculturale, permițându-le oamenilor să trăiască împreună.

Cultura unei societăți/grup social este dată de coordonate precum:

- spațiul geografic;
- contactele cu alte grupuri umane;
- istoria comună trăită de-a lungul generațiilor;
- limba vorbită;
- religia sau religiile la care aderă membrii grupului;
- organizarea/structura grupului respectiv;
- modul de obținere și exercitare a puterii;
- concepția despre lume și despre ființa umană;
- modalitățile de petrecere a timpului liber etc.

Pluralismul cultural trebuie privit atât din perspectiva respectării diferențelor culturale, dar și a dialogului culturilor care recunosc, dincolo de diferențele lor, că fiecare contribuie la îmbogățirea experienței umane și că fiecare dintre ele este un efort de universalizare a unei experiențe particulare.

Cultura este un ansamblu de caracteristici spirituale distincte, trăsături materiale și intelectuale proprii unei societăți sau grup social, înglobate în moduri de viață, sisteme de valori, credințe și tradiții (Dicționar enciclopedic de filozofie, Ed. All, 1999).

Analiza diferitelor definiții ale culturii relevă câteva caracteristici ale acesteia:

- cultura nu este înnăscută, ci dobândită;
- aspectele diverse ale culturii alcătuiesc un sistem;
- cultura este împărtășită, are dimensiune colectivă, delimitează astfel diverse grupuri culturale (Hall, 1997);
- cultura se transmite de la o generație la alta suferind modificările specifice epocii în care se manifestă, fenomen care este denumit de specialiști *enculturație*;

Enculturația reprezintă procesul prin care un grup cultural încorporează la descendenți elemente valorice specifice în vederea integrării optime în viața comunitară. Această acțiune nu este întotdeauna conștientă și nu presupune numai un cadru formal de transmitere a zestrei culturale.

- cultura „desemnează un ansamblu moștenit social și transmis de conduite și simboluri purtătoare de semnificații, un sistem de reprezentări și un sistem de limbaj care se exprimă sub forme simbolice, un mijloc prin care oamenii comunică, își perpetuează și dezvoltă cunoștințele și atitudinile față de viață” care se modifică permanent (Cristiane Perregaux. Pentru o abordare interculturală în educație // Educație interculturală. Experiențe, politici, strategii. - Iași: Polirom, 1999, p.85).

Valoarea

- este rezultatul atribuirii, de către conștiința umană, a unor calități unei entități sau stări existențiale, ca urmare a unei preferințe, dorințe, intenții;
- este un atribut situațional, relațional care se decantează ca urmare a orientării omului într-o ordine transcendențială.

Relativismul cultural este un concept potrivit căruia nici un comportament nu poate fi judecat decât prin raportarea la contextul social în care aceasta apare. Înainte de a valoriza conduitele unor indivizi, acestea vor fi raportate la fondul cultural de credințe și așteptări presupuse de mediul cultural de bază.

Raportarea educației la cultură presupune conceperea educației ca proiect de inițiere a ființei umane în valorile culturii, ca proces exigent de dobândire a instrumentelor culturale esențiale în fundamentul social al ființei umane - personalitatea.

Constituirea culturii este un fenomen dinamic care se construiește permanent.

Elemente-cheie în raportul educație interculturală–cultură sunt:

- cultura și identitatea culturală sunt fenomene dinamice;
- toate ființele umane sunt purtătoare de cultură și trebuie să-și aleagă liber evoluția identitară;
- educația interculturală vizează interacțiunile, comunicarea, apropierea dintre diverși purtători de cultură adresată tuturor persoanelor.

Bazele teoretice ale educației interculturale

Teoreticienii subliniază nevoia de a înrădăcina practicile educației interculturale într-un fundament teoretic. Analiza practicilor educaționale existente relevă faptul că există mai multe practici educaționale în domeniul educației interculturale decât abordări teoretice.

Alți autori (Cattafi – Maurer și Catafii, 1991) susțin că practicile educaționale interculturale sunt marginale în programele școlare.

Alte abordări teoretice susțin că educația interculturală se supune prea puțin teoretizărilor, abordării foarte științifice și că aceasta este contextuală, ea se produce văzând și făcând, este rezultatul interacțiunilor concrete într-o situație dată.

Educația interculturală nu poate fi abordată dintr-o singură perspectivă, acesta este un demers interdisciplinar care își are originea în multe dintre disciplinele socioumane precum:

Psihologia generală. În general opțiunea epistemologică a psihologiei generale este de a considera persoana în individualitatea sa, independent de contextul social în care se manifestă.

Psihologia socială abordează aspecte relevante pentru educația interculturală precum:

- studiul atitudinilor sociale, valorilor, stereotipurilor, prejudecăților, reprezentărilor sociale;
- studiul relațiilor dintre grupurile sociale (intergrupale) și în interiorul grupurilor sociale (intragrupale);
- stereotipurile care stau la baza gestionării interacțiunilor într-o societate multiculturală și care mențin identități distincte într-o societate multiculturală.

Stereotipurile constituie procesul de emiteră a unor etichete generalizatoare care pleacă de la credințe și valorizări particulare, accidentale. Oamenii au tendința de a categoriza, de a încadra realitățile în tipare pentru că așa pot stăpâni mai ușor diversitatea, multiplicitatea, particularul. Este reacția de autoapărare a indivizilor în fața diversității. Stereotipurile sunt scheme relativ rigide de înțelegere a altora, refractare la nuanțe. Stereotipurile sunt imagini mentale care organizează și simplifică lumea pe categorii în baza unor proprietăți comune.

Prejudecățile reprezintă un grup de opinii nefondate și de atitudini legate de un individ sau de un grup și care îl prezintă pe acest individ (sau grup) într-o lumină nefavorabilă. Prejudecata cuprinde credințele personale și raționalizări care permit stereotipizări nedrepte din partea altor grupuri, diferite rasial sau cultural, și predispune la acțiuni negative împotriva lor, deseori ducând la discriminare.

Discriminarea constă în tratamentul nefavorabil și/sau negarea tratamentului egal pentru indivizi sau grupuri din cauza rasei, sexului, religiei, etniei ori dizabilităților (diferențe cu abateri de la „normal”).

Psihologia interculturală (cross cultural) este un demers interdisciplinar ale cărui începuturi apar la debutul anilor '60 ai sec.XX și care abordează interacțiunea dintre individ și grupurile sociale diferite.

Studiile recente din domeniul psihologiei interculturale se refetă în special la grupurile sau indivizii care intră în contact mai ales în situația emigrării.

Psihologia interculturală studiază individul în contextul său, modul în care cultura influențează comportamentul uman în contexte diferite, dar și fenomenul de *enculturație*, studiul societății și instituțiilor care contribuie la acest fenomen, încearcă, în ultimă instanță, să stabilească relații între variabile la nivelul individului și la nivelul societății.

Antropologia. A abordat fenomenele schimbării sociale și ale aculturației înaintea psihologiei interculturale. Antropologia studiază evenimente legate de minorități, emigranți, adoptând metode de cercetare sociologică de ordin calitativ.

Etnologia, etnografia au abordat aspecte precum: cauzele emigrării, internaționalizarea fenomenului, raporturile culturale ale emigranților.

Antropologia studiază și alte fenomene precum: transmiterea culturală de-a lungul generațiilor (enculturația), practicile educaționale din familie, cultura structurilor familiale, educația informală, etnopsihanaliza formării personalității etc.

Sociologia. Sociologia aduce în discuție reflecții macrosociale asupra importanței contextului socioeconomic și a conflictelor sociale. Pierre Dassen (*Fundamentele științifice ale unei pedagogii interculturale // Educația interculturală. Experiențe, Politici, Strategii.* - Iași: Polirom, p.28) subliniază faptul că această „dimensiune este deseori neglijată în educația interculturală, ai cărei adepți au tendința de a crede că problemele de xenofobie și rasism se pot rezolva prin pedagogie, fără schimbarea structurală a societății”.

Fenomene precum: xenofobia, rasismul, influența originii sociale asupra educației sunt studiate de sociologie. Analiza rezultatelor cercetărilor conduc la concluzii conform cărora xenofobia și rasismul au origine determinată și alimentată social, originea socială este o variabilă importantă în educația interculturală.

Comunicarea interculturală. Preocupările teoretice în acest domeniu au abordat interacțiunile interculturale de scurtă durată (generate de turism, sejururi de studii în străinătate, negocierea diplomatică sau comercială etc.) și sunt analizate fenomene precum:

- comunicarea în situații în care referenții culturali nu sunt aceeași;
- importanța comunicării nonverbale;
- relațiile de proximitate;
- resimțirea „șocului cultural” și „șocul reintegrării/întoarcerii”;
- învățarea convențiilor culturale.

Alte discipline. Educația interculturală este permanent deschisă abordărilor interdisciplinare, ea își poate extrage valențe și din alte domenii decât cele menționate precum: sociolingvistica, semiotica, filosofia, demografia, geografia umană, istoria, științele politice, relațiile internaționale, studiile asupra dezvoltării socioumane.

Concluzii

Educația interculturală este unul dintre instrumentele principale cu ajutorul căruia indivizii și societățile sunt pregătite să fie mai atente la dimensiunea culturală a existenței lor.

Educația interculturală devine necesitatea unei opțiuni pragmatice atât pentru „minoritari”, care vizează pregătirea viitorilor cetățeni bine integrați sociocultural prin bune alegeri în viața personală, cât și pentru „majoritari”, care se pregătesc pentru integrarea noilor veniți în contexte multiculturale.

Departate de a fi o simplă tolerare față de minorități, cu tradițiile și folclorul exotic, educația interculturală inițiază instrumentele personale ale inserției socioculturale opționale a nou-veniților în țara de adopție, sub domnia principiilor etice ale justiției dăătoare de șanse și ale garantării drepturilor pentru toți.

Rezultatele educației interculturale au nevoie de coerență pragmatică și de perspectivă temporală, pentru a se extinde în moduri de viață civică și interacțiune socială care întăresc respectul pentru drepturile omului și responsabilitatea în exercitarea libertății personale.

Bibliografie:

1. Cace Corina (coord.). Design Intercultural Education at Community Level DIECL. - București: Editura ASE, 2007.
2. Ciolan Lucian. Pași către școala interculturală. Centrul educația 2000+, Colecția Șanse egale. - București: Editura Corint, 2000.
3. Cocos Constantin. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. - Iași: Polirom, 2000.
4. Cozma Teodor (coord.). O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea. - Iași: Polirom, 2001.
5. Dassen Pierre, Perrgaux Christiane, Rey Micheline. Educația interculturală. Experiențe, Politici, Strategii. - Iași: Polirom, 1999.

Prezentat la 16.10.2007